

BIBLIOTECZKA PATRONA SZKOŁY. ZESZYT 2

*Szkoła Podstawowa nr 6
im Macieja Rataja
w Ostrowie Wielkopolskim*

*„W czynach leży siła i zasługa,
nie w słowach”*

Maciej Rataj

MACIEJ RATAJ

Ob NAUCZYCIELA
DO MARSZAŁKA

Ostrów Wielkopolski 2008

Drodzy Czytelnicy

Oto drugi Zeszyt Biblioteczki Patrona, w którym pragniemy przybliżyć sylwetkę Macieja Rataja – patrona naszej szkoły. Chcemy przedstawić jego działania i dokonania na tle wydarzeń historycznych. Zwrócić uwagę na jego zasługi, zwłaszcza dla szkolnictwa tamtego okresu.

W tym numerze Biblioteczki Patrona chcemy się zająć życiem i działalnością Macieja Rataja w okresie od wyboru jego kandydatury na posła do otrzymania nominacji na marszałka sejmiku. Okres ten wydaje się być okresem krótkim, lecz jakże obfitującym w wielkie wydarzenia w życiu Macieja Rataja i naszego kraju. Zresztą życie naszego patrona było dość krótkie, zdecydowanie za krótkie, jednak niesamowicie wypełnione twórczymi i skutecznymi działaniami. Dlatego im bardziej zagłębiamy się w jego biografie, studiujemy jego dokonania, tym bardziej nasuwa się myśl – jaka szkoda, że jego życie skończyło się tak szybko, jak wiele dobrego mógł jeszcze zdziałać dla naszego narodu, dla Polski.

Zdając sobie sprawę z dość trudnej problematyki jaką chcemy przybliżyć, dołożymy wszelkich starań, aby przedstawić ją w rzetelny i interesujący sposób, tak by czytelnik odniósł wrażenie, że Maciej Rataj był rzeczywiście człowiekiem wielkiego formatu, że to był Ktoś.

Chcielibyśmy, żeby cała społeczność szkolna czuła się dumna mając za patrona szkoły takiego człowieka jak Maciej Rataj.

Początki zainteresowań sprawami publicznymi

Maciej Rataj zainteresowanie sprawami publicznymi, odziedziczył po ojcu. Bowiem od najmłodszych lat, już od czwartej klasy szkoły gimnazjalnej pracował w kołach młodzieżowych, ideowo-wychowawczych. W latach szkolnych został korespondentem „Przyjaciela Ludu”. Jego zainteresowania społeczno-polityczne dojrzewają w pracy organizacji młodzieżowych i rozwijają się szczególnie w czasie nauki na Uniwersytecie Lwowskim. Jest wówczas czynnym członkiem Bratniej Pomocy. Pracuje w kole Towarzystwa Szkoły Ludowej im Tadeusza Kościuszki, które skupiało młodzież o przekonaniach niepodległościowych. Po latach napisał, że politykował od najmłodszych lat i po cichu marzył, żeby kiedyś wejść do parlamentu. Jak widać marzenia się spełniają

Błyskawiczna droga od nauczyciela do posła

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1918 roku rozpoczęło akcję uzupełniania kadr nauczycielskich w szkolnictwie na terenie byłego zaboru rosyjskiego.

Maciej Rataj wśród uczniów

Wówczas zaproponowano Ratajowi przeniesienie się ze Lwowa do Zamościa i objęcie posady nauczyciela w tamtejszym gimnazjum. Propozycję Rataj przyjął i około 20 września 1918r. rozpoczął pracę. Decyzja ta, jak się później okazało, była przełomowym momentem w jego życiu.

Fenomen popularności na Zamojszczyźnie

Wraz z podjęciem pracy nauczyciela w Zamościu Maciej Rataj zaczął rozglądać się za pracą społeczno-polityczną i bardzo szybko nawiązał kontakt z miejscowymi działaczami. Brał udział w licznych wiecach. Na jednym z nich wystąpił z płomienną mową dotyczącą „walących się tronów zaborców i świtającej jutrzeńki wolności”.

Ponadto zaczął redagować pismo lokalne „Gazetę Zamojską” i jako redaktor tego pisma zyskał sobie znaczną popularność oraz autorytet miejscowego społeczeństwa. Jak się okazało prasa podobnie jak dziś odegrała znaczącą rolę popularyzacyjną.

Mi.

Zamość, d 3 1 U U pad. 1818 r.

K*k I.

mm

ZAMOJSKA

pismo tygodniowe, organ miejscowy Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Pr MMM trita fillety Zamojskiej wynosi:
miesięcznie 2 koron, półrocznie 10 koron,
rocznie 20 koron.

Cena 50 hal.

Ceny ogłoszeń: cała kolumna 80 koron,
pół kolumny 40 koron, drobne ogłoszeni*
40 hal za wyraz

Winieta „Gazety Zamojskiej”, której M. Rataj był członkiem redakcji od XI 1918 do II 1919 roku.

W bardzo krótkim czasie stał się faktycznym przywódcą Zamojszczyzny. Jak szybko potrafił wzbudzić zaufanie wśród miejscowej ludności świadczy fakt, że kiedy przeprowadzono wybory do sejmu 26 stycznia 1919 roku, czyli trochę ponad rok od przeprowadzki Macieja Rataja do Zamościa, uzyskał on mandat poselski z okręgu Zamość. Jak sam powiedział - *"kiedy szedłem na zebranie wyborcze, ani mi przez myśl mi nie przyszło, że wyjdę z niego jako jeden z kandydatów do sejmu i to nie dlatego, iżbym nie miał ochoty- politykowałem od najmłodszych lat i marzyłem, żeby kiedyś wejść do parlamentu. (...) Byłem w Zamojskim bądź co bądź **homo novus**, który w powiecie przemieszkał niecałe dwa miesiące (...)"*.

Stało się to też dzięki zdecydowanym i odważnym poczynaniom Macieja Rataja w stosunku do zaborców - można powiedzieć, że grał im na nosie Jak widać szybko stał się osobą znaną i co ważniejsze - popieraną.

Porzucenie zawodu nauczyciela

Po uzyskaniu mandatu poselskiego w wyborach 1919 roku Maciej Rataj na zawsze porzucił zawód nauczyciela i przeniósł się do Warszawy, poświęcając się działalności politycznej.

Organami nowo powstałego Sejmu były komisje sejmowe. Powołano aż 23 komisje. Maciej Rataj został członkiem Komisji Spraw Zagranicznych, Oświatowej i Konstytucyjnej.

Praca w Komisji Konstytucyjnej

Praca w Komisji Konstytucyjnej - najważniejszej komisji w Sejmie, była dla Rataja nowym i ogromnym wyzwaniem, tym bardziej, że został jej wiceprzewodniczącym, a pod nieobecność prezesa przewodniczył komisji. Jednak, aby dobrze spełniać tę rolę, zaczął od gruntownej nauki. Wiele godzin spędzał w bibliotece i czytelni sejmowej, i jak sam zaznaczył, poświęcił dużo czasu oraz zdrowia, aby zaznajomić się z tematem. W krótkim czasie dał się poznać jako dobry organizator i znawca problematyki prawniczej.

Maciej Rataj odznaczał się talentem organizacyjnym, a nade wszystko ogromną pracowitością, dlatego zaliczany był do najwybitniejszych i najpracowitszych posłów sejmowych. W efekcie stał się jednym z głównych autorów pierwszej konstytucji z marca 1921r. tzw. „Małej Konstytucji” w odrodzonej już Polsce.

Istota Małej Konstytucji

W myśl „Małej Konstytucji” sejm stał się najwyższym organem władzy państwowej, wydawał ustawy i sam określał swoją kadencję. Ograniczona została władza naczelnika państwa, którym był Józef Piłsudski. „Mała Konstytucja” stworzyła podwaliny demokratycznego państwa, kończyła okres władzy dyktatorskiej Naczelnika Państwa na rzecz systemu parlamentarnego. Była to

konstytucja bardzo postępową i trafnie rozwiązującą problemy ustrojowe młodego państwa.

Wyróżniający wygląd

Jan Dębski wspomina iż, kiedy zobaczył Macieja Rataja (...) „rozmawiającego z innymi posłami i nieposłami, wyróżniał się wśród nich rasową męską urodą, bujną czupryną, żywym, inteligentnym wyrazem oczu, twarzy, no i logicznym formułowaniem myśli”.

Szczególna rola i praca w rządzie

W 1920 roku 24 lipca Józef Piłsudski podpisał nominacje nowego gabinetu, którego premierem został Wincenty Witos, a tekę ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego otrzymał Maciej Rataj.

Do. Pana " "

MACIEJA RATAJA " "T •

. , j Pool» do Sejnu Ustawodawczego

w Warszawie.

i » * . -

**Mianuję Patia; Ministrem NVyznań, Religijnych
i Oświeceni* Publicznego.**

Naczelnik Państwa:

V (—) J. Fiłaiulshi.

Prezydent Ministrów:

£—) Winceniy Witos.

Warszawa—Belweder, dnia 24 lipca 1920 r«

Rozporządzenie (tekst nominacji) Z DZIENNIKA URZĘDOWEGO

Czy opuszczając w lutym 1919 r. Zamość jako nauczyciel gimnazjalny, mógł przypuszczać, że w półtora roku później zostanie ministrem oświaty?

Trzeba przypomnieć, że był to czas wojny na froncie wschodnim z Armią Czerwoną, która coraz bardziej zbliżała się do Warszawy i zagrażała całej Europie. Wkrótce miał nastąpić odwrót, w co głęboko wierzył Maciej Rataj i nie pomylił się. Pomyślnie rozwijająca się ofensywa pozwoliła na spokojną pracę rządu. Rataj spełniał w nim niebagatelną rolę, nie tylko jako minister, lecz głównie jako jeden z najbliższych i najbardziej zaufanych współpracowników Witosy. Przed rozpoczęciem posiedzenia Rady Ministrów, premier omawiał zazwyczaj najważniejsze sprawy z Ratajem.

Zasługi M. Rataja jako ministra oświaty.

Obejmując ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego spotkał się z atmosferą uprzedzenia i niechęci jakoby rolę Rataja (nieznanego w tym środowisku) będzie przyoranie i przysypanie ziemią kultury polskiej. Wystarczyło jednak jedno spotkanie Rataja z personelem Ministerstwa, by na jego temat plotki i niewczesne dowcipy znikły bez śladu.

12. Karykatura Macieja Rataja wykonana przez Zygmunta Skwirzyńskiego. zamieszczona w albumie „Gabinet Witosy”.
Warszawa 1920

Rataj opanował ministerstwo bardzo szybko. Jak wspomina Konarski (...) "nie wiadomo było, co w nim bardziej podziwiać, czy bystrość inteligencji, lotność, które pozwoliły orientować się w nawet najbardziej zawiłych i zagmatwanych sytuacjach, czy wolę, którą z niezwykłym taktem i umiarem umiał nakłonić i porwać otoczenie za sobą".

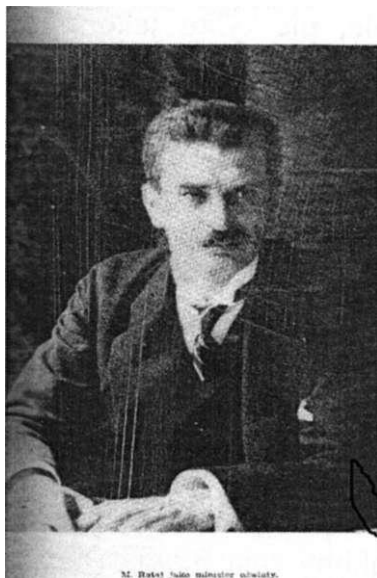
Długo by można wymieniać zalety naszego Patrona, ale trzeba przejść do spraw najważniejszych.

Działalność Rataja jako ministra oświaty *{zdjęcie obok}* była wyjątkowo rozległa

Pod jego kierownictwem opracowano ustawę o szkołach powszechnych - był zwolennikiem szkoły powszechnej siedmioklasowej i pięcioletniego gimnazjum.

Wydał rozporządzenie o zakazie stosowania kar cielesnych w szkołach na terenie byłego zaboru pruskiego.

Zainicjował doszkąłcanie kadry nauczycielskiej - w tym celu powołał Państwowy Instytut Pedagogiczny, który wykształcił setki nauczycieli (wcześniej brakowało bardzo wykwalifikowanych nauczyciel) i. Podjął też prace nad organizacją szkół akademickich, ustalono zasady kształcenia lekarzy i prawników.

W styczniu 1921 r. nadał Rataj statut organizacyjny Uniwersytetowi Poznańskiemu, a w trosce o rozwój nauk technicznych powołał do życia Akademię Nauk Technicznych w Warszawie. Organizował pomoc dla niezamożnej młodzieży akademickiej. Starał się o podwyższenie pensji nauczycielskich. Poczytnił szereg działań, które ułatwiały proces zjednoczenia rozbitej przez zaborców na trzy dzielnice Polski pod względem organizacji szkolnictwa i oświaty.

*Bardzo ważnym, choć mniej znanym szczegółem działalności Rataja jako ministra oświaty jest zapoczątkowana przez niego akcja **rewindykacji polskich dóbr kultury** (bibliotek, zabytków, przedmiotów o wartości historycznej, narodowej, artystycznej i naukowej), wywiezionych przez zaborcę w głąb Rosji.*

Zajęty sprawami szkolnictwa Rataj mniej uwagi mógł poświęcić sprawom wyznań religijnych, które zlecił swojemu wiceministrowi. Jednak wartym podkreślenia jest fakt, że to Rataj rozpoczął prace nad Konkordatem ze Stolicą Apostolską, sfinalizowane ostatecznie w lutym 1925r.

Polityczne dylematy Macieja Rataja

Prawie natychmiast po wyborze do sejmu stanął do pracy politycznej i niepodległościowej w szeregach PSL „Wyzwolenie” (z takiej listy startował w wyborach). Zaczął współpracować też z innymi ugrupowaniami, gdyż poznając bliżej „Wyzwolenie” nie mógł akceptować

stosunków oraz poglądów niektórych jego przywódców. Rataj nie krył swoich przekonań i poglądów przed innymi członkami klubu i wkrótce wokół niego zaczęli gromadzić się podobnie myślący posłowie. Ze swoimi radykalnymi poglądami stał się w klubie szefem opozycji, która stawała się coraz liczniejsza.

Jednak Ratajowi nie zależało na rozłamie, wręcz przeciwnie, już jako kandydat do Sejmu nie ukrywał, że jeśli wejdzie do Sejmu, będzie pracował nad zjednoczeniem sił ludowych.

Rzeczywiście jesienią 1919 roku dzięki jego staraniom doszło do połączenia Piasta i Wyzwolenia ale nie całkowicie. Nowopowstały klub liczył ok. 100 posłów i była to duża siła w parlamencie, lecz nie na długo, bowiem 20 stycznia 1920 roku doszło do rozłamu. Maciej Rataj został w PSL Piast.

Postawa fair play

Ponieważ Rataj został wybrany jako poseł na sejm z listy Wyzwolenia, czuł się zobowiązany złożyć swój mandat poselski. Chciał to zrobić na ręce wyborców po uprzednim podaniu przyczyn swojej decyzji i złożeniu sprawozdania z dotychczasowej działalności. Jednak 4 stycznia 1920 na zjeździe delegatów Wyzwolenia, zebrani podjęli decyzję, że dla dobra chłopów w swoim okręgu, powinien pozostać w sejmie i tak też uczynił.

Myslenie ponadpartyjne

Trzeba wspomnieć, że wówczas chłopci stanowili przeważającą część społeczeństwa. Jednak PSL nie dążyło do narzucenia dyktatury innym klasom społecznym. Natomiast kwestią zasadniczą stała się sprawa utrwalenia niepodległości. Tą zasadą, zarówno w działalności partyjnej, jak i państwowej kierował się Maciej Rataj. Był bardzo dumny z mandatu posła, ale duma ta nie umniejszała jego poczucia odpowiedzialności. Przypominał, że polityk odpowiada nie tylko za siebie, ale i za tych, których reprezentuje. Nie może być tak, żeby każde stronnictwo robiło własną politykę. Taki stan przyrównał do wozu, który jest szarpany przez konie to w jedną, to w drugą stronę, a w rzeczywistości właściwie stoi i grzęźnie w błocie". Rozumiał też, że współdziałanie wymaga kompromisów. Ta sztuka mu się udawała i często doprowadzał do porozumienia klubów poselskich.

W kolejnych wyborach w 1922 roku idea porozumienia okazała się koniecznością, aby wyłonić większość parlamentarną niezbędną dla normalnego rządzenia - podobnie jak i dziś. Już na początku działalności nowego sejmu doszło do porozumienia centroprawicowego, w wyniku którego marszałkiem Sejmu został wybrany nie kto inny jak Maciej Rataj. Był bowiem zwolennikiem współpracy i ta cecha predysponowała go do nowej roli, a jak udawało mu się ją pełnić? - o tym, jak i innych działaniach oraz efektach tych działań na tle ważnych i szybko następujących po sobie wydarzeń w następnym numerze Biblioteczki Patrona.

Kalendarium działalności Macieja Rataja w latach 1919 - 1922

- > IX 1918r. - przyjęcie posady nauczyciela w gimnazjum w Zamościu
- > 26 stycznia 1919r. - dzień sukcesu wyborczego Macieja Rataja,
- > luty 1919r. - porzucenie zawodu nauczyciela i przeprowadzka Rataja do Warszawy
- > 1919r. - po wyborach praca w Komisji Konstytucyjnej
- > 4 stycznia 1920r - Rataj zachowuje się fair play i składa mandat poselski, który to na wniosek zgromadzonych zachowuje (Rataj zostaje w PSL Piast, mimo iż startował do wyborów PSL Wyzwolenie)
- > 24 lipca 1920r. - objęcie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
- > III 1921r.- Maciej Rataj współtwórcą tzw. „Małej Konstytucji”
- > 1921r. - objęcie dodatkowo drugiego resortu - Ministerstwa Kultury i Sztuki
- > 1922r. - drugie wybory, Maciej Rataj zostaje wybrany Marszałkiem Sejmu

- Miejsca zamieszkania i pracy Macieja Rataja

Bibliografia:

1. *Dębski J.*, Maciej Rataj. Pamiętniki, Warszawa 1965
2. *Kołodziejczyk A.*, Maciej Rataj 1884-1940, Warszawa 1991
3. *Kołodziejczyk A.* (Wybór i opracowanie), Maciej Rataj o parlamentaryzmie, państwie demokratycznym i sanacji, Warszawa 1998
4. *Zadka T.*, Maciej Rataj wobec przewrotu majowego. Praca podyplomowa